

přichází autor k názoru, že účast může působiti příznivě na úpravu vztahů mezi zaměstnanci a podnikateli, že z nich může učiniti dobré spolupracovníky; vede tak k zlepšení výroby a vůbec její výkonnosti, což je důležité pro podnik, pro spotřebitele-zákazníky i pro zaměstnance, jimž zajišťuje nejen větší důchod, ale často i spravedlivější a správnější podíl z výtěžku podniku. Má-li však účast působiti obecně příznivě, musí býti při jejím zavádění a provádění splněny hlavně tři podmínky: zúčastněné osoby musí míti průměrně velkou inteligenci, účast se musí prováděti v ovzduší dokonalé vzájemné důvěry a podíl ze zisku určený pro zaměstnance musí býti dostatečně veliký. Zkušenosti získané v cizině i u nás ukazují, že tam, kde nebyla splněna některá z uvedených podmínek, účast v zisku nejen že neměla příznivých výsledků, nýbrž leckdy úplně ztroskotala.

Snad by se mohlo zdáti, poznamenává autor, dnes trochu přepychovým řešením dělnického problému snaha, dáti dělnictvu velikou odměnu za jeho práci, když je tak veliký nedostatek práce samé. Máme-li však povinnost starati se dnes hlavně o to, aby dělník vůbec měl práci a tím i zabezpečení třeba jen i zcela primitivní existence, neznamená to podle autora, že bychom se neměli starati také o to, aby se, až dnešní zlé poměry ustoupí zase poměrům lepším, dostalo dělníkovi nejen práce, ale i radosti z ní a tím i pobídky k intenzivnější činnosti. To však předpokládá, že bude dána každému pracovníkovi naděje, ne-li jistota, že se může svou prací domoci hospodářsky výhodnějšího postavení, a vědomí, že jeho námaha je odměňována spravedlivě. „Chceme-li, aby každý hospodářský činitel plnil svůj úkol správně, musíme mu zabezpečiti takovou odměnu a takový díl z výsledku činnosti, jaký odpovídá jeho významu v hospodářském procesu. Snad se nám jednou podaří takové naprosto spravedlivé rozvržení výsledku hospodářské činnosti, ale dosud jsme, bohužel, velmi vzdáleni tomuto ideálu a často pozorujeme, jak neúměrně jsou odměňovány různé činnosti v poměru ke kapitálu i v poměru mezi sebou. Nemůžeme-li však zabezpečiti všem hospodářským činitelům odměnu za všech okolností spravedlivou, musíme se aspoň snažiti přiblížiti se tomuto ideálu“ (str. 163).

K práci, která má aspoň poněkud připraviti „půdu reformám, které by znamenaly nový, radostnější život těm nepřehledným zástupům, jejichž dnešní život je tak těžký, a které by při dobré vůli mohly přinésti prospěch oběma zúčastněným stranám“, připojil autor soupis příslušné literatury (str. 165—173). Knížka přichází v pravý čas a lze se nadíti, že splní dobře poslání, které jí autor určil.

A. Klím

HERMANN HELLER: STAATSLEHRE. Vydal Gerhart Niemeyer, Leiden: A. W. Sijthoff.

Tuto knihu vydal Gerhart Niemeyer rok po smrti autorově jako jeho životní dílo, Vydavatelova práce se neomezuje na předmluvu obsahující úvod do myšlenek Hellerových; jednotlivé stati, které zůstaly nedokončeny, byly vypracovány podle autorova plánu a jeho poznámek, jež jsou uveřejněny v dodatku.

Základy nauky o státu buduje Heller na úvahách o jejím úkolu a methodě. Za úkol označuje výzkum státní skutečnosti, jež nás obklopuje. Hellerova nauka o státě liší se od obvyklých všeobecných nauk o státě tím, že nesměruje k dosažení všeobecnosti v čase a prostoru pokládajíc to za nemožné, a že vedle objasnění základních státně právních pojmů se snaží ještě dále zachytiti skutečnost způsobem vyžadujícím filosofie státu, ale usilujícím o empirické vyzkoumání všech dat politické zkušenosti.

Vydavatel užil pro výraz „political science“, užívaný často autorem, názvu „politikologie“, jejíž úkol spatřuje ve správném a závazném popisu, vysvětlení a rozboru politických jevů. Politikologie však může jen tehdy dosáhnouti uznání závazných vět, podaří-li se jí prokázati v celém společensko-historickém dění konstanty. Cestu naznačuje citát z Marxe: v Kritice národního hospodářství se praví: „Obtíž není v tom, aby se dokázalo, že řecké umění a básnictví jest vázáno na určité formy společenského vývoje. Obtíž je v tom, že ještě nám působí umělecký požitek a že v jistém směru dosud platí jako pravidla a nedostižné vzory“.

Tuto zde přiznanou svézákonnost duševna, která se neomezuje na oblast umění, vykládá Heller jistou trvalostí toho, co — opět podle Marxe — „výlučně přísluší (jest vlastní) člověku“, pro přírodní vědy hodnota proměnlivá, pro každé kulturní dějiny hodnota konstantní, k níž přistupuje relativní trvalost podmínek okolí. Duch je sice podle jeho názoru výrazem konkrétní životní situace, ale přesahuje tuto situaci tím, že platí i pro podstatně jiné situace. Proto nutno přiznati, že má smysl poslání politikologie jakožto části vědy politické spočívající ve správném a závazném popisu jevů politických.

V ý v o j státní vědy v historickém přehledu od starověku nedopouští poznání ani jednoznačně vymezeného předmětu ani metody tomuto předmětu vlastní. V přítomnosti však podle Hellera zdůrazňuje se relativní svézákonnost jevů politických, které odpovídá zvláštní předmět. Popis, výklad a rozbor vztahují se na problém politické moci, jejího získání, její organizace a dělby. Účelem této vědy jest pochopení státní skutečnosti u vědomí, že k ní náleží i poznávající subjekt. Heller odmítá uzavřenou systematiku a theorii pro theorii jako neživotné.

O t á z k a m e t h o d y. Heller zvláště zdůrazňuje, že věda státní jest vědou kulturní a jako taková nemůže vystačiti s přírodovědeckými pozorováními a úvahami. Kultura je vkládání (Ein-Bildung) lidských účelů do přírody. Přesto není nauka o státu vědou duchovní, nýbrž vědou o skutečnu v tom smyslu, že nepojímá stát nikdy jako ryzí výtvar ducha, nýbrž jako jednotu jeho a činnosti. Ryzí duchovní věda podle H. chápe myšlenkové souvislosti z myšlenkových souvislostí, ale nemůže přece nikdy zcela abstrahovati od skutečnosti, kdežto věda o skutečnu chápe souvislost myšlenkovou ze souvislosti skutečné. V tom tkví základní rozdíl mezi dogmatickou jurisprudencí a sociologickou naukou o státě. Sociální útvar „stát“ má býti podle Hellera přísně odlišován od každého výtvaru ryze myšlenkového jako je právo.

S hlediska metody nutno proto poznamenati, že Heller sice proti naivnímu pojmání státu jako objektivní bytosti staví tvoření se a vytvoření sociálního útvaru, ale že tuto naivní představu do jisté míry na vyšším stupni sám obnovuje, když činí předmětem svého zkoumání jednotnou strukturu státu, kterou je nutno si představovati jako neuzavřený výtvar v proudu dějů.

Nauka o státu je vědou o struktuře, ne vědou o dějinách.

Obvyklé rozlišování mezi naukou o státu a politikou Heller odmítá. Mínění, že by politika měla vystihnouti stát v jeho dynamice a věda o státu v jeho statice, platí prý jen potud, že věda státní má za úkol především objasniti základní pojmy. Pro člověka myslícího dialekticky jest statika i dynamika obsažena v celku jejich vzájemného vztahu a stát je mu institucí, která se obnovuje trvalou lidskou činností. Má-li nauka o státu splniti svůj úkol, pak vyvstává otázka, jak musí býti utvořeny její pojmy, kterých k řešení této otázky lze užiti. Pro formální vědy logické a pro vědy přírodní existuje

jen zákon a jednotlivé případy jemu podřízené. Protože generalisující tvoření pojmů není schopno vystihnouti skutečnost, potřebují kulturní vědy jiné cesty. Heller odmítá individualisující postup navržený Rickertem, protože nevystihuje souvislosti individuální. Podle mínění Hellerova nevyhovuje požadavkům nauky o státu ani ideálně-typický pojem vypracovaný G. Jellinkem a Maxem Weberem, který má vyjádřiti historicky individuální charakter i přesahující jej platnost, přece však vždy znamená výsledek logicky idealisující abstrakce. Překonání Weberova subjektivismu, který nezná pojmu objektivního utvoření, spatřuje Heller v Ehrenfelsově pojmu útvarové kvality, kterou vysvětluje příkladem transponované melodie: ačkoliv se tu „elementy“ změnily, poznává se melodie sama jako nezměněná. Tak jest rozhodný celek, ale členové státu zachovávají si svůj vlastní život. Pojem útvaru chrání podle Hellera před falešnou představou jako by bylo možno stát odvoditi z jeho složek jako rozložitelný agregát anebo naopak jeho složky odvoditi ze státu. Tím dospívá se podle Hellera k negativnímu stanovisku vůči postupu analytickému, na jehož místo nastupuje u něho již předem postup dialektický. Také dialektická metoda zakládá se na dělení a rozkládání, ale tato dělení mají jen dočasnou platnost a jsou určena k tomu, aby na dalším stupni poznávání byla smazána a podřazena celku, který jedině je pravdivý a skutečný. Útvar státu podléhá podle Hellera také zákonitým souvislostem, státní věda potřebuje také druhových i individuálních pojmů, ale jen jako prostředků k cíli: pochopiti stát jako otevřený útvar v proudu dějin.

Po závěru methodologické problematiky obrací se Heller ke společenské skutečnosti, která je pro něho lidskou činností. Nauka o státu zabývá se podle toho společensko-politickou činností lidí. Vzhledem k Hellerově dialektickému nazírání působí mu jistě obtížná otázka po všeobecných přírodních podmínkách zmíněné činnosti. Podle toho naprosto nelze chápati společensko-politické spojení jako nadstavbu, funkci nebo pokračování nějakého spojení ve sféře vitální.

Všeobecným kulturním předpokladem společenské skutečnosti jest podle Hellera sdružení ve smýšlení, dorozumění. Mimo to vytváří kulturní vybavení člověka určité společné směry představ, myšlenek, a projevů vůle, vznik zvyků a konvencí pak vytváří určitý společenský pořádek. Funkční hodnoty však se dosahuje teprve schopností kolektivního rozhodování a jednání, tedy organizací.

Úkolem nauky o státu jest zjištění, čím jest státní činnost lidská v rámci celkové společenské skutečnosti. Podle mínění Hellerova jest konkrétní společenskou skutečností, ze které musí vycházeti pochopení současného státu, o něž jedině jde, občanská společnost, jak se při plném rozvinutí kapitalistické formy hospodářské vyvinula z politického napjetí mezi požadavkem rovnosti a absolutním státem.

V kapitole „stát“ jsou sledovány v hlavních rysech dějinné předpoklady novodobého státu.

Stát má býti ukázán jako samostatná bytost mezi úhrnem přírodních i kulturních jevů a to při odmítnutí idealistické i materialistické metafysiky. Přírodní podmínky hlavně zeměpisné a anthropologické jsou líčeny jako sekundární tedy jako fyzický materiál, který se na určitém stupni kultury objevuje u člověka a jeho země. Heller přihlíží zejména k těm přírodním podmínkám, které zajímají současnou vědu a veřejné mínění. Území jest podle jeho názoru „významné jako podklad státu, kdežto obyvatelstvo jest podstatou státu“. Podmínkami národními nazývá všechny fysicko-duševní podmínky

lidské skupiny, která stát uskutečňuje. U národa ovšem činí jen relativně platný rozdíl mezi pojetím národa jako přírodní podmínky a jako podmínky kulturní. Z naturalistických pojetí národa odmítá Heller co nejdůrazněji teorii rasovou, protože prý není ujasněn ani pojem přírodní rasy ani metoda, kterou by bylo tomuto prvku možno přičítati tak nesmírně daleko sáhající účinky. Hellerovým názorům však stejně odporuje, aby viděl v národě bytost jen duševní. Každý národ má vlastní tělesný národní habitus, který se nezakládá na původním rodném společenství, za to však na fyzické souvislosti generací. Jednotný habitus vznikající z kulturního styku a vzájemných sňatků jest označován za sekundární nebo kulturní rasu. Tu není to krev, která by tvořila národ a stát, nýbrž takřka naopak. Otázku národnosti nelze vyřešiti ani uznáním objektivně duševního nebo fyzického vymezení podstaty ani subjektivistickými teoriemi. Také národ je činností vytvořená skutečnost, historický útvar. Národem ve smyslu politickém stává se kulturní národ, když se rozvine jeho uvědomění příslušnosti k určité volné politické sestavě, která nemusí nezbytně směřovati ke sloučení v jeden společný stát. Skutečná existence národnosti a národa vede pravidlem k pluralismu směrů vůle. Specifickým úkolem politiky zůstává podle Hellera organisování různých směrů volních, které sice není žádným racionálním výsledkem státního vládnutí, ale tím méně jest ve formě „jednotné vůle národa“ podstatou státnosti, které nelze vyvoditi z národa. Nepoznání této svézákonnosti státnosti vede prý též k omezení státu na hospodářství. Tak uznává marxismus u státu jen národohospodářské mocenské vztahy, kdežto jeho úkolem jest universalita pořádající, potlačující a autonomně reprezentující činnosti. Nauka o veřejném mínění jako vládnoucí moci jest podle Hellera zvláštním případem omezení státu na národ. Kdo považuje veřejné mínění za nejvyvinutější formu lidovlády, přehlídí, že veř. mínění jest již samo výsledkem vztahů vznikajících z vládnutí.

Základní podmínkou jednoty státní jest podle Hellera právo. Bez práva vytvářejícího svou povahou moc není žádné státní moci a bez pravotvorné povahy státní moci není žádného pozitivního práva. Jen nesprávné neuznání dialektického vztahu mezi státem a právem může podle názoru HELLEROVA popírati svézákonnost státu tím, že jej redukuje na právo. Všechny přírodní a kulturní podmínky státní jednoty nemohly by objeviti samobytného zákona státu.

O této svézákonnosti pojednává Heller ve stati o podstatě a výstavbě státu. Zde pokládá za základní problém otázku po účelu státu ve smyslu společenské funkce státu. Tato funkce tkví v samostatném organisování a aktivování územněspolečenské součinnosti. K vlastnímu pojmu „politického“ náleží vztah k polis, vedoucí činnost státní. Politická moc v širším smyslu slova má vždy snahu státi se státní mocí. Politika jest podle Hellera uměním, jak převáděti společenské tendence v právní formy. Zvláštní pozornost nutno věnovati poměru státní funkce ke společenské funkci církve, hospodářství a práva.

Otázka po státní funkci a právní funkci týká se oprávnění a hodnoty státu. Stát je potud oprávněn jako instituce, pokud jest organisací nutnou na daném stupni vývoje pro zabezpečení práva, při čemž výrazem „právo“ mají se podle Hellera rozuměti mravní zásady, které jsou podkladem právních vět. Svoji mravní závaznosti nabývá právní věta od nadřícené normy mravní, která však podle své povahy nemá jistoty, určitosti provedení a splnění. Tím však, že stát mocí „zabezpečuje“ právo, propadá „demonii moci“ a tak vzniká tragická problematika v mravním odůvodnění oprávněnosti státu. Heller zdůrazňuje napjetí mezi právností a zabezpečením práva, které

podle něho odhaluje problematičnost právního odůvodnění existujícího státu. S hlediska zabezpečení práva jest mravně odůvodněné jednotlivcové právo na odpor porušením práva, ačkoliv s hlediska právnosti se zdá velmi hluboko odůvodněným. Uznání tohoto zjevu neznámá podle Hellera propagaci anarchie; nemá však zbaviti tragiky odvčký zápas právního svědomí s pozitivním právem. Představu státu jako ztělesnění mravní ideje nutno podle Hellera odmítnouti.

Pro stát jako organisovaný, rozhodující a jednající celek má problém jednoty stejný význam jako pro každou organisaci, ale jeho zvláštním znakem jest suverenní územní panství. Také kapitola o moci státní jako jednotě rozhodování, která byla vydavatelem doplněna podle poznámek, dotýká se hlediska na stát a právní řád a zdůraznění suverenity jako nezbytné vlastnosti státu. Forma státní závisí od dělby státní moci. Zásady lokalisace státní moci — v národě nebo v panovníku — jsou podle Hellera z části jen normami, t. j. větami vyslovujícími, co má býti. Přesto rozdíl mezi demokracií a autokracií odpovídá skutečnému rozdílu ve struktuře. Od politické ústavy jako společenské skutečnosti dospívá Heller k osamostatněné státní ústavě, když se snaží odpověděti na otázku, jak ústava moderního státu si vynutila objektivovanou ústavu právní a jí odpovídající metodu. Posledním stupněm k relativnímu osamostatnění jest ústava psaná.

Heller uznává dva sociologické a dva právní pojmy ústavy. První z nich, který se týká konkrétní existence a formy činnosti státu, jest pro svoji všeobecnost téměř nepotřebný. Druhý vyjímá ze státní totality základní strukturu. Tomu odpovídá juristický pojem materiální ústavy, v širším a užším smyslu, a pojem formální ústavy.

V autorově plánu pak následují ještě záhlaví kapitol: státní národ, státní území, státní formy a stát mezi státy. Tyto předměty jsou většinou již projednány v myšlenkách tohoto díla.

Dr. S. S.

BIBLIOGRAFIE.

„P O Z N Á N Í“, ilustrovaný sborník soustavného sebevzdělávání bude letošního roku vydáváno ve druhém vydání, nakladatelstvím E. Beauforta v Praze II., Jungmannova 21, v Edici Elzevir. Upozorňujeme již předem na toto dílo, které v prvním vydání dosáhlo veliké popularity. — Jak známo, dílo je rozděleno v deset vědních skupin, z nichž každá skupina bude mít nyní svého redaktora-odborníka. Ilustrační část bude rozhojněna a cena — snížena. Ač bude dodrženo rozvržení stejné jako předešlé, obsah bude zcela odlišný, takže i těm, kdo mají vydání prvé, přijde druhé vhod, a bude znamenati nové překvapení, jakými mílovými kroky bralo se lidské poznávání v době poslední. Sloh a výklady budou opět stejné úrovně a přístupnosti jako dříve, ba, jak ujišťuje vydavatel a redaktoři, bude znamenat i zde značný pokrok.

Toto pozoruhodné a jistě velmi zajímavé a

levné dílo počne vycházeti od září t. r. v sešitech po Kč 7 50. Vydavatelstvo připravilo obšírné prospekty ve velké brožuře, kterou zdarma každému zašle na požádání a které jsou již samy o sobě zajímavým a velmi poučným dílkem naznačujícím ideové snahy desíti vědních disciplin, které budou tvořiti dílo.

ČESKÁ.

BERGMANN (H.). — Čsl. strana nár. soc. a státní BRNO v boji za svobodu. Sborník vzpomínek.

Brno, Mor. legionář 1935. 156 str. 16 50.

BRUCE LOCKHART (R. H.). — Ústup ze slávy. Praha, Borový 1935. 411 str. 45.—

CIEKER (J.). — Slovenská otázka. Bratislava, Slov. Liga 1935. 275 str. 25.—

CO chtějí komunisté? V Praze 1935. 94 str. 1.—

CO je Národní sjednocení? Praha, typ. Melantrich 1935. 24 str.

Vydavatelé: Dr. Jaroslav Krejčí a Vilém Koudelka. Odpovědný redaktor Vilém Koudelka. Revue »Moderní stát« vychází jednou měsíčně. Celoroční předplatné v tuzemsku Kč 100.—. Jednotlivá čísla Kč 12.—, dvojčísla Kč 18.—. Pro cizozemsko zvyšuje se předplatné o poplatky poštovní na ročních Kč 115.—. Kdo si ponechá ukázkové číslo, považuje se za odběratele. Odbírání časopisu přestává jen písemnou výpovědí. Pouhé vrácení výtisku nestačí. Novinová sazba povolena řed. pošt a telegrafů č. j. 85.224/VII.-28, podací úřad Praha 25. Toto číslo vyšlo v měsíci červnu 1935. Tiskem Státní tiskárny v Praze.